

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W GDAŃSKU

90 lat diecezji gdańskiej

30 grudnia 2015 r. minęło 90 lat od daty wydania przez papieża Piusa XI bulli *Universa Christi fidelium cura* erygującej diecezję gdańską, w miejsce istniejącej od 21 kwietnia 1922 r. administratury apostolskiej w Wolnym Mieście Gdańsku (WMG). Nowa diecezja obejmowała teren WMG i liczyła ok. 120 tys. wiernych. Pierwszym gdańskim ordynariuszem został biskup Edward O'Rourke. Za jego rządów powstało 6 nowych parafii, wybudowano 13 kościołów i 2 kaplice. Odbył się także I Synod Gdański (grudzień 1935 r.), który poprzez swe uchwały o charakterze duszpasterskim miał przyczynić się do pogłębienia życia religijnego w WMG. Jednak po dojściu do władzy narodowych socjalistów sytuacja Kościoła w Gdańsku stawała się coraz trudniejsza. Zaś spór z Senatem WMG o rozszerzenie polskich parafii stał się bezpośrednią przyczyną złożenia rezygnacji przez bp. E. O'Rourke. Nowym ordynariuszem gdańskim został ks. dr Karol Maria Splett (czerwiec 1938 r.). Lata jego posługi zbiegły się z II wojną światową, represjonowaniem przez nazistów katolickiego duchowieństwa (obydwu narodowości) i usuwaniem w diecezji wszystkiego co było związane z polskim kultem religijnym. Działania wojenne spowodowały ponadto zniszczenie większości gdańskich świątyń. 15 sierpnia 1945 r. administratorem apostolskim diecezji został ks. infułat Andrzej Wronka. Przyjął on na siebie trud organizowania życia religijnego i duszpasterskiego zniszczonego wskutek wojny. W diecezji pozostało bowiem 18 z 89 kapłanów, a pod koniec 1946 r. liczyła ona już 237 tys. wiernych. Dotychczasowy bp K. M. Splett został aresztowany i w lutym 1946 r. skazany przez władze Polski Ludowej na 8 lat więzienia. W ramach ogólnopolskiej akcji „likwidacji stanu tymczasowości w administracji kościelnej” 21 stycznia 1951 r. ks. A. Wronka został usunięty przez władze komunistyczne z Gdańska. Na jego miejsc został wybrany - jako wikariusz kapitulny - ks. Jan Cymanowski. Po październikowej odwilży 1956 r. nastąpiło przejęcie diecezji gdańskiej przez bp. Edmunda Nowickiego jako koadiutora *sedi datus* będącego wówczas już na emigracji bp. Spletta. W marcu 1964 r. - po śmierci bp. K. M. Spletta - *Stolica Apostolska* mianowała go na biskupa diecezjalnego diecezji gdańskiej. Bp E. Nowicki był twórcą struktur diecezjalnych. Rozbudował wydziały kurii, komisje diecezjalne, dokonał reorganizacji sieci dekanalnej. W październiku 1957 r. erygował Biskupie Seminarium Duchowne w Gdańsku Oliwie. W 1960 r. miało miejsce pierwsze nawiedzenie diecezji przez kopię obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. W listopadzie 1965 r. Watykan nadał kościołowi pw. Najświętszej Marii Panny w Gdańsku tytuł bazyliki mniejszej. W niecałe pół roku później Kościół gdański przeżywał uroczyste obchody Roku Milenium Chrztu Polski. „*Te Deum*” diecezji gdańskiej odbyło się 28-29 maja z udziałem prymasa Stefana Wyszyńskiego, wielu biskupów i tłumów wiernych. Po śmierci bp. E. Nowickiego, 2 grudnia 1971 r. ordynariuszem diecezji został dotychczasowy sufragan gdański bp Lech Kaczmarek. Z jego inicjatywy powstało wiele instytucji diecezjalnych i nowych parafii. W 1973 r. odbył się II Synod Gdański. W 1976 r. katedra w Oliwie uzyskała tytuł bazyliki mniejszej. 31 grudnia 1984 r., po śmierci bp. L. Kaczmarka kolejnym ordynariuszem diecezji został dotychczasowy bp pomocniczy Tadeusz Gocłowski. W czerwcu 1987 r. z pielgrzymką do diecezji przybył papież Jan Paweł II. W 1991 r., z okazji 600-lecia kanonizacji św. Brygidy, kościół św. Brygidy w Gdańsku uzyskał tytuł bazyliki mniejszej. 25 marca 1992 r. papież Jan Paweł II bullą papieską *Totus Tuus Poloniae populus* podniósł diecezję gdańską do rangi archidiecezji.

W zasobie Archiwum Państwowego w Gdańsku można odnaleźć wiele informacji dotyczących dziejów

diecezji gdańskiej. Do okresu międzywojennego główne źródła znajdują się w zespole akt Senatu Wolnego Miasta Gdańska (APG, 260) oraz w aktach Komisarza Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Gdańsku (APG, 259). Okres powojenny to przede wszystkim akta Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Gdańsku (APG, 2384) oraz Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku -Wydział do Spraw Wyznań (APG 2375). Poniżej prezentujemy wybór materiałów archiwalnych z ww. zespołów oraz z zespołów: Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Gdańsku (APG, 1214); Prokuratura Powiatowa w Gdańsku (APG, 2383); Zbiór fotogramów „Rysia” - Mariana Dobrzykowskiego z Gdańska (APG, 1579); Kolekcja fotografii artysty fotografika Janusza Uklejewskiego z Gdyni (APG, 3385).

Opracowanie: dr Lidia Potykanowicz-Suda

Skany: Bogna Garczewska

Przygotowanie techniczne: Łukasz Franiek

[Powrót do listy galerii](#)